

Hajamietteitä kansanrunoudentutkimuksemme tulevista tehtävistä.

En ole ollut erityisen halukas sellaisen kirjoituksen laatimiseen, jonka Virittäjä on minulta tilannut. Ohjelman suunnitteleminen kokonaiselle tieteenhaaralle ei minua ensinkään miellytä, koska erinomaisesti tiedän, että tiede ei välitä vähääkään siitä, mihin joku yksityinen tutkija viittoon tai veistelee rasteja: sillä on omat oikukkaat polkunsa, joita vaeltaen se pyrkii totuuden lähteille. Ennustajaksi en taas pysty siksi, että merkit, joihin ennusteluni voisin perustaa, ovat nimenomaan nykyisessä sodanjälkeisessä (ja kenties sodanedellisessä) maailmassa perin epämääräisiä.

Sen sijaan että siis kirjoittaisin kansanrunoudentutkimuksen suuntaviivoista ja tehtävistä — sillä sennimistä artikkelia päätoimittaja pyysi — käytän vain sangen tilapäisen puheenvuoron.

Kansanrunoudentutkimus ei tällä hetkellä ole maassamme muutitiede. Yliopistossa sen opiskelu on kadottanut suosiotaan ennen kaikkea siksi, että filosofian kandidaattitutkinnon aineyhdistelmä on rajoitettu käsittämään vain kolme ainetta entisen neljän asemesta, minkä vuoksi suomen kielen opiskelijat, jotka aikaisemmin mielellään valitsivat sivuaineekseen juuri kansanrunoudentutkimuksen, nyt, ainakin useimmissa tapauksissa, eivät vaivaudu sitä ylimääräisenä opiskelemaan. Niille nuorille miehille taas, joita kansanrunoudentutkimus tieteenä viehättäisi ja jotka haluaisivat uhrata intonsa muinaisen henkisen perinteen tutkimiseen, ei voida taata juuri minkäänlaista taloudellista pohjaa, joten vain harvat saattavat antautua niin epävarman tulevaisuuden varaan. Tämä merkitsee sitä, että kansanrunoudentutkimuksemme nyt seuraavina vuosina tulee potemaan työntekijän puutetta.

Kaarle Krohnin suuri aika on siis maassamme ohitse. Ja kaihomielisyyttä tuntien on todettava, että se edustavien, kansainvälisten tutkijain joukko, joka vielä muutamia vuosia sitten uutterasti selvitteli kansanrunouden kysymyksiä, on arveluttavasti harventunut. Johannes Bolte, huolellinen ja monitietoinen satujen luetteloitsija ja tutkija, on vainaja; F. Ohrt, loitsujen perinpohjainen tuntija samoin; Oskar Kallas, jonka tiedemieskausi tosin oli jo varhemmin päättynyt, on kuollut; samoin Eduard Hoffman-Krayer, suuri baseliläinen tutkija, jonka aloite oli mm. *Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens*; János Honti on menehtynyt sotiin; Walter Anderson on kaukana oppituolistaan ja Oskar Loorits arkistostaan, Jonas Balys on pakolaisleirillä, — muutamia kohtaloita mainitakseni. Varsinaisesta vanhasta kaartista ovat edelleen työssä vain C. W. von Sydow, hänkin jo emerituksena, Uno Harva ja Väinö Salminen, Knut Liestøl ja Reidar Th. Christiansen, samoin Stith Thompson ja Archer Taylor. Mutta, se on tyydytyksen tuntein sanottava, lukuisissa maissa ovat taitavat oppilaat ottamassa edeltäjiensä perinnön haltuunsa. Voidaanpa myös huomauttaa, että kansanrunoudentutkimukselle on suorastaan valloitettu uusia maitakin: tämä tiede on saavuttanut ratkaisevan voiton Irlannissa, jossa kaksi intomielistä tutkijaa, professori Seamus Ó Duilearga ja tri Seán Ó Súilleabháin ovat uudenaikaisin keruumenetelmin luoneet Dublinin yliopiston yhteyteen suuren arkiston, johon perustuen he ovat ryhtyneet käsittelemään maansa kansanrunouden kysymyksiä.

Eri tahoilla on sotavuosina ilmestynyt tärkeitä tutkimuksia, jotka valitettavasti meille ovat suureksi osaksi tuntemattomia. Näyttää siltä,

että kansanrunoudentutkimus tieteenä alkaa saavuttaa entistä suuremman eksaktisuuden perinnemaantieteellisen — kartografisen — ja perinnepsykologisen tutkimusmenetelmän tultua yleisesti käytäntöön.

*

Sen jälkeen kun Antti Arne parhaassa iässään kuoli, on suomalainen saduntutkimus miltei tykkänään pysähtynyt. Satujen alalta on meillä vain Lauri Simonsuuri julkaissut arvokkaan tutkielman, *Studia Fennicassa*, eräästä kansainvälisestä pilasadusta. Muualla Euroopassa tämä folklorentutkimuksen haara sensijaan elää täyttä renessanssia. Tästä on selvänä todistuksena mm. se seikka, että Oslon etnologikongressissa tänä vuonna ehdotettiin kansainvälisen satuinstituutin perustamista Kööpenhaminaan. Ehdotukseen, jonka esitti professori C. W. von Sydow, suhtauduttiin myönteisesti ja se hyväksyttiin yksimielisesti.

Kuten on tunnettua, saduntutkijan aineisto on erittäin vaikeata tavoittaa. Painettuihin lähteisiin on tosin mahdollista päästä käsiksi, mikäli on hyviä kirjastoja — ja niitähän on useissa maissa (vaikkakaan ei meillä, koska yliopistomme kirjaston folklore-osaston kartuttaminen on monia vuosia ollut suurin piirtein keskeytyksissä). Professori Johannes Bolte-vainajan suurenmoiset luettelot tekevät mahdolliseksi sen, että tutkija verraten helposti pääsee perille niistä teoksista, joissa kulloinkin kysymyksessä oleva satu on painettuna. Mitä sensijaan tulee muuhun materiaaliin, jota eri maissa on käskirjoituksina olemassa, asia on toinen. Emme edes tiedä, missä kaikki arkistot ovat. Suunnitellun keskusinstituutin tarkoituksena on kosketuksen otto kaikkiin arkistoihin ja niiden välisen yhteistöiminnan järjestäminen.

Oslon kongressissa pidettiin instituutin sijaitsemispaikaksi soveliaimpana Kööpenhaminaa, Pohjolan kansainvälisintä kaupunkia, jonka yliopisto onkin halukas ottamaan sen turviinsa. Paikan valintaa ei ole syytä valittaa. Tanskalla on loistavat perinteet tältä alalta: muistettakoon vain nimet Grundtvig, Olrik, Feilberg ja Ohrt. Tanskasta voitaneen myös löytää instituutin johtoon soveliaita nuoria tutkijoita — mainitsen vain tohtorit Inger Marg. Bobergin ja Lauritz Bødkerin — joilla on tehtävään sekä innostusta että kykyä.

Kööpenhaminan satukeskuksen tarkoituksena on olla sadun- ja tarinantutkijain tiedonantotoimistona. IFI, kuten instituutin nimilyhennys kuuluu, ei aio ryhtyä uuden materiaalin keruuseen, vaan sen tarkoituksena on äärettömän, eri tahoille sijoitetun aineiston luotteloiminen, kopioiminen ja englanniksi käännettäminen. On selvää, että kukaan saduntutkija ei voi hallita kaikkia kieliä; näin ollen hänen eteensä voi tulla arvaa-

maton este, kun hän kohtaa aineistostaan esim. palilaisen, polynesianlaisen tai jollakin Siperian kielellä kirjoitetun toisinnon! Tässä suhteessa IFI pyrkii tulemaan avuksi. Samoin sen tarkoituksena on toimia suurisuuntaisena kirjallainojen välittäjänä.

En viivähdä pitempään yksityiskohdissa. Mainitsen vain esimerkkinä, että IFI saa haltuunsa tanskalaisten Tang Kristensenin ja Svend Grundtvigin arvokkaat kokoelmat sekä H. F. Feilbergin suuren satukirjaston. Professori Arthur Christensenin orientaalisista saduista ja professori von Sydowin gaelilaisista keräelmistä jne. tulee olemaan instituutille hyötyä. Irish Folklore Institutin gaelin kielellä muistiinpannut satukokoelmat, joiden pitäisi olla maailman rikkaimmat, aiotaan englannin kielelle käännettyinä luovuttaa arkistolle. Amerikasta on luvattu avustusta. Ja mitä tulee Suomeen, tarkoituksena on, että Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran satujen ja tarinain valmiista kopioista sijoitetaan kaksoiskappaleet IFI:n arkistoon, jossa ne, aikojen vaihtuessakin, tulevat kansainvälisenkin tutkimuksen hyödyksi.

Tuntuisi luonnolliselta, ettei Suomi, jonka satukokoelmat ovat, Irlannin kokoelmien rinnalla, maailman suurimmat ja parhaat, voi kuitenkaan vastaisuudessa pelkästään toimeettomana katsella, kun myös saduntutkimus — mm. juuri tämän instituutin vaikutuksesta — muualla maailmassa menee eteenpäin. Ei voi olla mahdollista, että satojen kerääjien ponnistukset tämän mielenkiintoisen muinaiskirjallisuuden lajin tallettamiseksi palkittaisiin niin kehnosti, ettei ainoakaan nuori mies maassamme ryhtyisi tutkimaan satuja; että siis Aarneen kansainvälisen kuuluisuuden saavuttanutta työtä ei kukaan haluaisi jatkaa. Jos sadut laiminlyötäisiin tutkimusobjekteina niin täysin, kuin viime aikoina on ollut meillä laita, se merkitsi kuitenkin käsitykseni mukaan koko kansanrunoutentutkimuksemme perikatoa. Olen nimittäin sitä mieltä, että juuri kansainvälinen aihe vasta avaa tutkijan silmät näkemään tiukasti kotimaisenkin kansanrunouden tuotteen, esim. runon, todellisen luonteen, sen aseman kansanrunoudessa, sen syntymisen ja elämän »lait» jne. Tutkija, joka operoi pelkästään kotimaisella aineksella, ei milloinkaan voi olla varma s u h t e i s t a. Nähdäkseni siis suomalaisen kansanrunoutentutkimuksen on, tulevaisuutensa nimessä, pyrittävä kiinnittämään vakavaa huomiota myös satuihin.

Saduntutkimus elää Euroopassa, paitsi nousukautta, myös murroskautta, jolloin entisiä arvoja murskataan tai ainakin pyritään murskaamaan ja jolloin uudet huomiot vähitellen kiteytyvät uusiksi teorioiksi, — mainitsen vain, että eräät tutkijat väittävät kansansatujen vaellusteiden viittovan muinaisten kansainvaellusten muuten tuntumattomia kulku-

suuntia, esim. Kaukasiasta Irlantiin, tai että jotkut kansansadut ovat saapuneet Itämailta suoraan Skandinaviaan ilman muun Euroopan välitystä. Kysymys satujen ikivanhasta indo-eurooppalaisuudesta on uudelleen vakavasti otettu esille, ja Benfeyn teoriaa on yhä enemmän järkytetty. Onpa haluttu ajoittaa eräiden vieläkin elävien satujen syntymä suorastaan megaliittiselle kaudelle. — Meidän kannaltamme saduntutkimukselle kuuluu esimerkiksi länsimaisen ja bysanttilaisen kulttuurivirtauksen »yhteen-törmäyksen» valaisu; mielenkiintoinen ja antoisa tehtävä, johon sadut saattaisivat tuoda uusia ja tähän asti tuntemattomia piirteitä.

*

Kalevalan riemuvuonna, 1935, aloitettiin Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kansanrunousarkiston toimesta suurisuuntainen kansanperinneaineksen keräys, jota sitten voitiin jatkaa herkeämättä vain talvisodan puhkeamiseen asti, mutta joka aiheutti arkistossa vallankumouksen. Suomalainen kansanperinteen keruutyö oli vuosisadan ajan ollut suuntautuneena pääasiallisesti asutusalueemme itäisiin äärialueisiin, ja keruuobjekteina olivat lähinnä olleet vanhat runot, loitsut, taiat ja sadut. Nyt alkoi — suoraan sanoen sangen odottamatta — arkistoon virrata tuhansina toisintoina tarina- ja memoraattiaineista ja, mikä vielä ihmeellisempää, hyvin runsaasti nimenomaan Länsi-Suomesta. Tämän ohella tietenkin myös muun kansanperinteen varastot täydentyivät huomattavalla lisätoisintomäärällä. Se, joka, niinkuin minä, joutui kesken tarinatutkimustaan täydentämään aineistonsa saapuneista uusista lähteistä, voi todistaa, miten ratkaisevaa uusi materiaali on; sen pelastaminen viimeisellä mahdollisella hetkellä merkitsee sitä, että Suomi nyt tarinamaanakin voi — vieläpä voitollisesti — kilpailla esim. Skandinavian kanssa.

Tarinantutkimus on maassamme uusi valtaus. Mitä tulee myyttisiin tarinoihin, vanhempi koulukunta on käyttänyt niitä usein mytologian lähteinä, jolloin niiden kansainvälisyyttä tuskin on otettu huomioon. Vasta verraten myöhään myyttisiin tarinoihin on alettu soveltaa perinnepsykologista ja perinnemaantieteellistä menetelmää, ja etenkin Skandinaviassa on jo saavutettu niiden tutkimisessa mielenkiintoisia tuloksia. Uuden suunnan luojana on pidettävä Lundin professoria C. W. von Sydowia, terävää teoreetikkoa, jonka aatteita ovat soveltaneet useat nuoremmat tutkijat. Skandinaviassa ovat tarinantutkimusta viime vuosina suorittaneet mm. Reidar Th. Christiansen (vedenhaltijat, kodinhaltijat), Gunnar Granberg (metsänhaltijat), Inger Margr. Boberg (tarina suuresta Panista, vuorenväki), Åke Campbell (surmatut lapset, para ym.), saksalainen Elisabeth

Hartmann (vuoripeikot), Ulla Odstedt (ihmissusi). Jo tämä luettelo, jossa enimmäkseen on edustettuna vain nuorempien tutkijain nimiä, osoittaa, miten tämä kansanrunouden alue on antoisa. Myös Suomessa on valmis-teilla ensimmäinen tarina-väitöskirja, Lauri Simonsuuren aitiologisia jättiläistarinoita käsittelevä teos, ja Maila Saarron pieni tutkielma metsänhaltijoistamme, joka täydentää Gunnar Granbergin »Skogsrået» teosta, on valmistunut. Mutta esim. vainajiin, paholaiseen, vuoripeikkoihin, hiidenväkeen, noitiin, käärmeisiin jne. liittyvä myyttillinen tarinaperinne odottaa edelleen selvittäjäänsä, puhumattakaan ns. historiallisista tarinoista, jotka tarjoaisivat kiitollisia tehtäviä. Oman laajan ryhmänsä muodostavat ikivanhat, meille etupäässä idästä saapuneet syntytarut ovat niinkään tyystin kesantona.

*

En ole selvillä siitä, onko maailmassa nykyisin ketään, joka tutkisi arvoituksia tai sananlaskuja; Suomessa näyttää kiinnostus niihin tyrehtyneen, joten Antti Aarneen ja A. A. Koskenjaakon tutkimukset ovat toistaiseksi jääneet viimeisiksi niiltä aloilta. Myös sellainen piiri kuin loitsujen, joista meillä kirjoitettiin useita väitöskirjoja ja joihin Kaarle Krohn oli kiinnostunut, odottaa tutkijaa; kun muistamme, että tanskalainen F. Ohrt loistavissa teoksissaan antoi kokonaan uuden pohjan loitsujentutkimukselle, ymmärrämme, että loitsujemme probleemi on edelleen suurin piirtein ratkaisematta. Ja ketään tutkijaa ei ole ilmestynyt perinpohjaisemmin pohtimaan itkuvirsiemme arvoitusta, sen jälkeen kuin V. J. Mansikka lyhyessä tutkielmassaan Itkujen tuonelasta osoitti niiden maailman rikkauden.

*

Helmalapsiamme ovat sensijaan olleet vanhat runot, lähinnä kertovat runot. »Suomen Kansan Vanhat Runot» on nyt käytännöllisesti katsoen kokonaisuudessaan ilmestynyt, joten nykyiset runontutkijat säästyvät siitä pitkällisestä vaivasta, minkä toisintojen etsiminen heikosti luetteloidusta arkistosta edellisen polven tutkijoille tuotti (tosin tekeillä olevia, varmasti mitä hyödyllisimpiä motiiviluetteloita ei vielä ole painettu). Täten ovatkin sekä Kalevalan kokoonpanon tutkija — Väinö Kaukonen — että varsinaiset runojen tutkijat — ennen muita Elsa Haavio ja Jouko Hautala — voineet niitä hyväkseen käyttäen jatkaa toisaalta A. R. Niemen, toisaalta Kaarle Krohnin ja Väinö Salmisen työtä muinaisrunoutemme selvittäjinä. Tiedossa on, että jotkut nuoremmat tieteenharjoittajat ovat jo sangen pitkällä pyrkiessään perehtymään muinaisrunoutemme eri puoliin, ja lähiaikoina lienee odotettavissa useitakin väitöskirjoja.

Mutta »Suomen Kansan Vanhojen Runojen» ilmestyminen ja uuden materiaalin löydöt aiheuttavat myös sen, että entisiinkin tuloksiin on saatavissa uutta valaistusta. Eräänä esimerkkinä mainitsen, että Kaarle Krohnin tutkima Hiiden sepän kahlinta voidaan nyt selittää slaavilaisen aineksen avulla itäiseksi lainaksi. Mitä tämä merkitsee sille seikalle, että runomme useimmiten on osoitettu lännestä vaeltaneiksi, on sanomattakin selvää: se osoittaa, että myös Karjalassa voitiin aihe punoa virheettömään runoasuun. Epäilemättä tämä on ollut ennestäänkin tuttua, mutta yksikin uusi löytö osoittaa, että tarkistus joissain muissakin tapauksissa voi tulla kysymykseen. — »Suomen Kansan Vanhojen Runojen» ilmestyminen tekee entistä helpommaksi myös useiden laiminlyötyjen tutkimusaiheiden esille oton. Sellainen on esimerkiksi Suistamon tienoon rikkaiden muinaisrunojen selvittely, samaan tapaan kuin professori Väinö Salminen on pyrkinyt selvittämään Inkerin runot. Edelleen kuuluisi lähiaikojen tutkimustehtäviin etevimpien runonlaulajasukujen ohjelmiston kaikinpuolinen valaisu — ajatelkaamme vain, minkälaisia mahdollisuuksia tarjoaisi tässä suhteessa Malisten suku, tai, ottaakseni esimerkin Länsi-Suomesta, Ritvalan laulajat, joiden sukulaisuussuhteet osoittautuvat perin yllättäviksi ja ratkaisevat näiden arvokkaiden laulujen probleemeja. Toisin sanoen: runojen elämänmiljööön tutkiminen, joka — eräät yleiset selvittelyt tässä sivuuttaen — on heikosti huomioonotettu ala, on nähdäkseni vähintään yhtä tärkeää kuin yksityisen säkeen alkumuodon tuskallisen tarkka jälkiminen.

Meillä on tähän mennessä sovellettu runontutkimukseen kartografista menetelmää vain poikkeustapauksissa; on odotettavissa, että tämä mukava ja havainnollistava metodi, huolimatta »kalleista kartoista» — niin kuin on sanottu —, pakostakin yhä enemmän tulee käytäntöön, varmistamaan niitä tuloksia, joihin »suomalaisella metodilla» voidaan päästä.

Suomalaista runontutkimusta odottavat siis monet tehtävät. »Kalevalaiset runot», käyttäkseni romanttista sanontaa, vaativat epäilemättä kokonaiselta tiedemiespolvelta ponnisteluja, ennenkuin niiden sanoma muinaisilta ajoilta on tulkittu. Ja seikka, mikä tekee niiden tutkimisen entistä vaateliaammaksi, on: niiden syviin syntyihin ei pääse käsiksi vain tuntemalla kansanrunoudentutkimuksen yksinkertaiset metodit. Vanhojen runojemme tutkijan tulee olla perillä kansatieteestä, arkeologiasta, historiasta, estetiikasta ja kielentutkimuksesta, kyetäkseen käsittämään niiden olemuksen. Muistamme, miten hedelmöittävästi *historioitsijan*, professori Jalmari Jaakkolan sankarirunouteemme kohdistunut huomio on vaikuttanut koko tutkimukseen, miten *kansatieteilijän*, tohtori Kustaa Vilkun eräät kirjoitukset ovat luoneet valoa muuten arvoituksellisiin runojen kohtiin, ja miten *kielimielen*, professori Y. H. Toivosen kansanrunouden

sanaston selitykset ovat avanneet laajoja perspektiivejä. Voidaanpa myös sanoa, että vain sellainen tutkija, jolla on perusteelliset tiedot arkeologiasta, voi menestyksellisesti ajoittaa sankarirunoutemme; odotankin siksi paljon esimerkiksi maisteri Jorma Leppäahon tutkimuksista. Mitä tulee taas keskiajan balladeihimme ja legendalauluihimme, ei mitään tulosta voida saavuttaa, ellei Länsi-Euroopan vastaava aineisto ole tutkijalle hyvin tuttua — tässä mielessä voidaan Elsa Haavion monografiaa Inkerin virrestä pitää periaatteellisesti tärkeänä saavutuksena. Juuri tällaisten »lainarunojen» avulla saatetaan — *ex analogia* — päästä perille myös sellaisten runojen arvoituksesta, joille ei voida löytää vastineita muista maista, ja siksi olisi niiden käsitteleminen suoritettava ennen, kuin ryhdytään puutteellisella materiaalilla operoiden ratkomaan kysymyksiä, jotka eivät lopulta-kaan voi tyydyttävästi selittyä. — Mutta: kylliksi viisaalle. Aihepiiri, vanhat runomme, olisi tyhjentyvätön puheenaihe.

*

Kaikki kansanrunouden tutkimus perustuu arkistoihin. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle on lausuttava tunnustus siitä, että asiat tässä suhteessa ovat Suomessa paremmalla kannalla kuin ehkä missään muussa maassa, sikäli kuin omakohtaisesti olen kokenut tai olen saanut tietää. Se luettelointityö, mikä vihdoin muodostaa arkiston tiedemiesten helppokäyttöiseksi suomalaisen kansanperinteen jättiläismäiseksi tietosanakirjaksi — käyttäakseni sanontaa, jonka eräs ulkomaalainen lausui arkistosamme käydessään —, on jo sangen pitkälle viety ja jatkuu. Arkiston numeromäärä on yli 1.200.000 — luku, joka on helposti kirjoitettu, mutta vasta sadan vuoden työllä saavutettu. Keruutyön lopettaminen ei tietysti vieläkään ole ajankohtainen kysymys, jos kohta on myönnettävä, että käydyt sodat ja väestönsiirrot ovat olleet omiansa hävittämään paljon siitä vanhasta, mikä vielä eli muutamia vuosia sitten.

Lopetan tähän hajamietteeni, jotka on paperille pantu sangen *ex tempore*. Tehtävät, joihin olen viittaillut, vaatisivat perusteellisemmän käsitelyn. Ja lukuisat muut kysymykset, joihin en ole edes viittannut, mutta jotka helposti nousevat esiin, ansaitsisivat pohdiskelun. Tällaisista olisi ensimmäinen: mihin kansanrunoutemme tutkimus pyrkii? Vastaisin tähän omasta puolestani ehkä vanhaan tapaan: totuuteen. Mutta voisin ehkä lisätä myös pykälän, joka näyttää Elias Lönnrotille olleen tärkeä: suomalaisen kansanrunoutentutkimuksen tehtävänä on osoittaa maailmalle, »etteivät esivanhempamme mielellisissäkään yrityksissä olleet älyttömät».

Martti Haavio.